

УДК 631.363.21

Тиш М.А.

к.с.-г.н., доцент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: tysh.myroslav@gmail.com**Марущак А.М.**

к.с.-г.н., доцент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: maruschak.anatoliy@gmail.com**Шевчук І.І.**

асистент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: shevchuk-ja@rambler.ruПодільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН «ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ» ТА «ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Tysh M.A.

Ph.D. (Agric. sciences), Assoc. Prof.

E-mail: tysh.myroslav@gmail.com**Marushchak A.M.**

Ph.D. (Agric. sciences), Assoc. Prof.

E-mail: maruschak.anatoliy@gmail.com**Shevchuk I.I.**

assistant

E-mail: shevchuk-ja@rambler.ruState Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi

METHODOLOGY OF TEACHING OF DISCIPLINES OF “BASIS OF LABOUR PROTECTION” AND LABOUR “PROTECTION IS IN INDUSTRY” FOR THE STUDENTS OF DIFFERENT SPECIALITIES

Анотація

Вступ. У статті висвітлено особливості викладання дисциплін «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» для студентів різних спеціальностей Подільського державного аграрно-технічного університету. Крім того в статті піднімаються питання, щодо забезпечення дисциплін відповідною кількістю годин, розділів в дипломних проектах, включення питань з охорони праці в державних іспитах, а також проблемних питань, що стосуються якісного викладання охорони праці у вузі.

Методи. Використовувалась методика інтеграції змісту основ охорони праці, охорони праці в галузі в процесі фахової підготовки майбутніх спеціалістів.

Результати. Метою даної статті є висвітлити наявні проблеми з ОП у навчально-виховному процесі Подільського державного аграрно-технічного університету та окреслити заходи для їх усунення.

Перспективи. Навчальній частині ПДАТУ необхідно дотримуватися встановлених наказом Держнаглядохоронпраці №969/922/216 від 21.10.2010, наказом від 26.01.2005 №15, статтею 18 Закону України «Про охорону праці» обсягів викладання нормативних дисциплін з ОП, не допускати їх штучного об'єднання з іншими дисциплінами, забезпечувати атестацію знань студентів у вигляді іспитів чи диференційованих заліків, планувати навчальне навантаження для проведення викладачами з ОП консультацій з відповідних розділів дипломних проектів (робіт) в обсягах не менше 1,5 години на студента.

Ключові слова: основи охорони праці, охорона праці в галузі, безпека життєдіяльності, професійні захворювання, травма, шкідливий виробничий фактор, небезпечний виробничий фактор, аграрний сектор, виробничий травматизм, нещасний випадок.

Abstract

Introduction. The features of teaching of disciplines of «Basis of labour protection» are reflected in the article, labour «Protection in industry» for the students of different specialities State Agrarian and Engineering University in Podillya. In addition questions are affected in the article, in relation to providing of disciplines the corresponding amount of hours, sections in diploma projects, including of questions from a labour protection in state examinations, and also problem questions that touch the high-quality teaching of labour protection in the institute of higher learning.

Methods. The method of integration of maintenance of bases of labour, labour protection, protection was used in industry in the process of professional preparation of future specialists.

Results. The purpose of this article is to light up present problems from LP in to educational-educate process State Agrarian and Engineering University in Podillya and to outline measures for their removal.

Discussion. It is therefore necessary to adhere to educational part of SAEUP Derzhnaglyadokhoronpraci set an order №969/922/216 from 21.10.2010, by an order from 26.01.2005 №15, by the article of a 18 Law of Ukraine «About a labour of volumes of teaching of normative disciplines protection» from LP, to shut out them artificial association with other disciplines, provide attestation of knowledges of students as examinations or differentiated tests, to plan the educational loading for a leadthrough teachers from LP consultations from the proper sections of diploma projects (works) in volumes not less than 1,5 hour on a student.

Keywords: bases of labour protection, protection in industry, safety of vital functions, professional diseases, trauma, harmful production factor, dangerous production factor, agrarian sector, production traumatism, accident

Аннотация

Вступ. В статье освещены особенности преподавания дисциплин «Основы охраны труда», «Охрана труда в отрасли» для студентов различных специальностей Подольского государственного аграрно-технического университета. Кроме того, в статье поднимаются вопросы, касающиеся обеспечения дисциплин соответствующим количеством часов, разделов в дипломных проектах, включение вопросов по охране труда в государственных экзаменах, а также проблемные вопросы, касающиеся качественного преподавания охраны труда в вузе.

Методы. Использовалась методика интеграции содержания основ охраны труда, охраны труда в отрасли в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов.

Результаты. Целью данной статьи является осветить имеющиеся проблемы из ОТ в учебно-воспитательному процессе Подольского государственного аграрно-технического университета и наметить мероприятия для их устранения.

Перспективы. Учебной части ПДАТУ необходимо придерживаться установленных приказом Госнадзорхрантруда №969/922/216 от 21.10.2010, приказом от 26.01.2005 №15, статьей 18 Закона Украины «Об охране труда» объемов преподавания нормативных дисциплин из ОТ, не допускать их искусственного объединения с другими дисциплинами, обеспечивать аттестацию знаний студентов в виде экзаменов или дифференцированных зачетов, планировать учебную нагрузку для проведения преподавателями из ОТ консультаций из соответствующих

разделов дипломных проектов (работ) в объемах не менее 1,5 часа на студента.

Ключевые слова: *основы охраны труда, охрана труда в отрасли, безопасность жизнедеятельности, профессиональные заболевания, травма, вредный производственный фактор, опасный производственный фактор, аграрный сектор, производственный травматизм, несчастный случай.*

Вступ. Забезпечення здорових і безпечних умов трудової діяльності в нашій країні потребує докорінної зміни ставлення суспільства до питання ОП, підвищення освіти посадових осіб і фахівців усіх рівнів, всього населення країни. Вирішення цієї проблеми неможливе без належної підготовки фахівців із питань охорони праці. Професійна освіта покликана забезпечити майбутнього фахівця знаннями, уміннями і навичками безпечної професійної діяльності, зокрема під час виконання управлінських або конкретних виробничих дій, проектування чи розробки нових процесів, технологічних операцій тощо. Випускник вищого навчального закладу має вміти використовувати закони та інші нормативно-правові акти, чинну галузеву нормативно-технічну документацію, засоби з ОП.

Закон України «Про вищу освіту» встановлює, що вимоги до освітніх рівнів вищої освіти містять вимоги до рівня сформованості у особи соціальних і громадянських якостей з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності. Враховуючи це, вищий навчальний заклад має сформувати випускника як соціальну особистість, здатну вирішувати певні проблеми і задачі соціальної діяльності, виходячи з принципу пріоритетності охорони життя та здоров'я працівників [3].

Відповідно до частини восьмої статті 18 Закону України «Про охорону праці», статті 33 Закону України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», Закону України «Про правові засади цивільного захисту», пункту 2 Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань ОП, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 №15, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 за №231/10511, та з метою забезпечення підвищення рівня знань студентів, курсантів та слухачів вищих навчальних закладів з питань ОП, БЖД та ЦЗ встановити, що нормативні навчальні дисципліни «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» та «Цивільний захист» вивчаються всіма студентами, курсантами та слухачами вищих навчальних закладів України [2].

Згідно наказу 21.10.2010 №969/922/216 здійснювати планування навчального навантаження для проведення викладачами з ОП консультацій з відповідних розділів дипломних проектів (робіт) в обсягах не менше 1 години на студента (молодший спеціаліст, бакалавр) та не менше 1,5 години на студента (спеціаліст і магістр)[2].

Включати викладачів з ОП до складу державних екзаменаційних (кваліфікаційних) комісій під час захисту дипломних проектів (робіт) та складання державних екзаменів.

Забезпечити проходження навчання педагогічних та науково-педагогічних працівників, які викладають дисципліни з ОП і беруть участь в роботі державних екзаменаційних (кваліфікаційних) комісій, відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 №874 та Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань ОП, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 №15, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 за №231/10511[1].

Під час проведення державного екзамену вводити до індивідуальних комплексних контрольно-кваліфікаційних завдань питання з ОП. У дипломних проектах (роботах) бакалаврів включати окремий розділ "Охорона праці", спеціалістів і магістрів – окремий розділ «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях».

Згідно даних нормативних актів так має бути, що ж насправді. Дипломне проектування залишилось тільки на інженерно-технічному факультеті, ОПпочали об'єднувати з БЖД, ЦЗ і навіть з Екологією. Як можна навчити майбутнього спеціаліста, керівника коли об'єм лекційних годин інколи зводиться до чотирьох.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями ОПзаймаються багато відомих учених, академіки: Б.О. Патон, І.М. Трахтенберг, Ю.І. Куньдієва, В.А. Кордюмова, професори: К.Н. Ткачук, Г.Г. Гогіташвілі, І.І. Даценко та інші.

В Україні питаннями подальшого вдосконалення ОПв сучасних умовах, проведенням фундаментальних та прикладних наукових досліджень займаються: Науково-дослідний інститут ОП(м. Київ), Український НДІ пожежної безпеки (м. Київ), Інститут медицини праці АМН України (м. Київ), Український НДІ промислової медицини (м. Кропивницький), Галузеві НДІ, проектно-конструкторські установи, навчальні заклади тощо.

Мета. За даними Міжнародної організації праці, щороку у світі фіксується приблизно 125 млн. НВ, пов'язаних з виробництвом, у тому числі 10 млн з тяжкими і 220 тис. зі смертельними наслідками. У сільському господарстві займаються 1,3 млрд. трудящих – приблизно. Із них 335 тис. гинуть на виробництві щорічно, не менше ніж 170тис. є с/г працівниками.

Необхідно зазначити, що цілковито безпечних та нешкідливих умов праці не існує. Реальним виробничим умовам притаманна, як правило, наявність деяких шкідливостей і небезпек, наслідком яких є травматизм.

Травматизм на виробництві не випадково почали прирівнювати до національного лиха. Він не тільки завдає багато горя і страждань конкретним людям, їх рідним та близьким, а й безпосередньо впливає на економіку країни, бо особисті трагедії зливаються в чималі суспільні втрати, негативно позначаються на рівні життя народу.

Європейські спеціалісти підраховали, що смерть працівника на виробництві внаслідок НВ обходиться суспільству надто дорого, як у фінансовому, так і в соціальному аспектах. Це – витрати на лікування та поховання загиблого; не менші витрати на підготовку заміни йому; втрачена вигода від продукції, яку міг би виготовити загиблий за роки своєї активної діяльності; витрати на утриманців загиблого, компенсаційні виплати його сім'ї та багато інших.

Повчальним є досвід підприємців Південної Кореї. Вони переконані, що будь-яка фірма процвітатиме лише в тому разі, якщо серед трьох «китів», на яких тримається сучасне виробництво, першим, пріоритетним буде ОП.

У зв'язку із недостатньою соціальною захищеністю працівників, стан ОПв аграрному секторі економіки України можна охарактеризувати, як незадовільний. За кількістю НВ на виробництві, аграрний сектор поступається лише соціально-культурній сфері, торгівлі та вугільній промисловості.

Про стан травматизму в Україні можна судити з таблиці 1.

Результати. Цикл дисциплін ОП вивчається в університеті відповідно до стандартів дисциплін, типових планів, Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань із питань ОП, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 №215 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 за №231/10511 [1] та наказом міністерства освіти України 21.10.2010 №969/922/216 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09 листопада 2010 р. за №1057/18352«Про організацію та вдосконалення навчання з питань ОП, БЖД та ЦЗ у вищих навчальних закладах України»[2].

Таблиця 1

**Стан виробничого травматизму за 12 місяців 2016 та 2015 року
по галузях нагляду (осіб) [4]**

Галузь нагляду	12 місяців 2016 рік		12 місяців 2015 рік		Різниця, + / -	
	Всього	в т.ч. "СМ"	Всього	в т.ч. "СМ"	Всього	в т.ч. "СМ"
Вугільна	864	20	752	19	112	1
Гірничорудна та нерудна	192	23	207	16	-15	7
Нафтогазовидобувна та геологорозвідка	23	5	11	4	12	1
Енергетика	136	14	113	18	23	-4
Будівництво	184	41	206	35	-22	6
Котлонагляд, підйомні споруди	20	6	10	1	10	5
Машинобудування	313	19	311	21	2	-2
Металургійна	255	12	268	14	-13	-2
Хімічна	146	10	137	16	9	-6
Транспорт	364	70	396	54	-32	16
Зв'язок	60	1	60	8	0	-7
Газова промисловість	36	2	48	2	-12	0
Житлокомунгосп	167	34	141	14	26	20
Агропромисловий комплекс	578	83	602	84	-24	-1
Деревообробна промисловість	51	2	83	5	-32	-3
Легка та текстильна промисловість	22	0	17	0	5	0
Соціально-культурна сфера та торгівля	1017	58	898	64	119	-6
Р а з о м	4428	400	4260	375	168	25

Відповідно до прийнятих у державі нормативних документів, дисципліни з циклу ОП читають на всіх спеціальностях факультетів університету. До 1999 року на всіх спеціальностях вивчалась одна дисципліна – «Охорона праці», а з переходом на підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр» – вивчають дві дисципліни.

а) «Основи охорони праці» під час підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр»;

б) «Охорона праці в галузі» під час підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційний рівнів «Спеціаліст» та «Магістр» [2].

Навчальне навантаження з дисциплін не однакове на спеціальностях і має збільшення на технологічних спеціальностях, тому що під час виконання технологічних процесів ще існують певні ризики, небезпечні та шкідливі виробничі фактори.

Так, дисципліну «Основи охорони праці» на технологічних спеціальностях вивчають в обсязі 1,5 кредитів ECTS (45 год), на спеціальності «Енергетика сільськогосподарського виробництва» – в обсязі 2 кредитів ECTS(60 год), а на спеціальностях економічного факультету дисципліну «Основи охорони праці» з 2016 навчального року вивчають комплексно – «Безпека життєдіяльності + Цивільна оборона + Охорона праці» об'ємом 3 кредити ECTS (90 год) з формою атестації знань – іспит.

Студенти заочної форми навчання вивчають дисципліни відповідно до цих кредитів, з тією різницею, що більше годин відводиться на індивідуальну і самостійну роботу.

«Охорону праці в галузі» вивчають студенти під час здобуття ОКР «Спеціаліст», «Магістр» обсягом 1,0-1,5 кредитів ECTS (30-45 год), залежно від технологічності спеціальності.

Таблиця 2

Розподіл навчального навантаження за спеціальностями у разі вивчення
дисципліни «Основи охорони праці»

№ з/п	Курс	Назва спеціальності	Навчальний час, год				Форма контролю
			Всього	Лекцій	ЛПЗ	Самостійна робота	
1.	3	Агрономія	60	14	14	32	іспит
2.	3	Екологія (ООП+БЖД)	90	16	14	60	залік
3.	4	Садово-паркове господарство	60	4	4	52	іспит
4.	1	Геодезія та землеустрій (ООП+БЖД)	90	2	4	84	залік
5.	3	Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	60	10	10	40	залік
6.	2	Ветеринарна медицина (ОП+БЖД)	90	18	18	54	іспит
7.	4	Процеси, машини та обладнання агропромислового виробництва	60	14	16	30	іспит
8.	4	Енергетика та електротехнічні системи в агропромисловому комплексі	60	16	16	28	іспит
9.	2 СТН	Професійна освіта	90	4,8	4	81,2	іспит
10.	2	Транспортні технології (ОП+БЖД)	90	-	-	90	залік
11.	1	Менеджмент (ОП+БЖД)	90	14	16	60	іспит
12.	3	Облік і оподаткування	60	14	14	32	іспит
13.	1	Економіка (БЖД+ООП)	90	-	-	90	іспит
14.	3	Фінанси, банківська справа та страхування	90	-	14	76	іспит

Таблиця 3

Розподіл навчального часу за спеціальностями під час вивчення дисципліни
«Охорона праці в галузі»

№ з/п	Курс	Назва спеціальності	Навчальний час, год				Форма контролю
			Всього	Лекцій	ЛПЗ	Самостійна робота	
1.	спец.	Агрономія	60	12	12	36	залік
2.	спец.	Садівництво і виноградарство	60	2,4	2,4	55,2	залік
3.	спец.	Екологія	45	4	4	37	залік
4.	маг. 1	Садово-паркове господарство	60	14	-	46	іспит
5.	спец.	Геодезія та землеустрій	45	8	8	29	залік
6.	спец.	Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	60	14	16	30	іспит
7.	спец.	Механізація сільського господарського виробництва	90	18	18	54	іспит
8.	маг. 1	Професійне навчання	90	16	16	58	іспит
9.	спец.	Організація та регулювання дорожнього руху	60	18	18	24	іспит
10.	спец.	Економіка	60	-	-	60	іспит
11.	спец.	Фінанси, банківська справа та страхування (ОПвГ+ЦЗ)	90	2	2	86	іспит
12.	спец.	Менеджмент	60	12	14	34	іспит
13.	спец.	Облік і оподаткування (ОПвГ+ЦЗ)	60	10	10	40	іспит

Основними формами занять із дисциплін «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» є лекції, лабораторні і практичні заняття. Формами атестації знань – «заліки» та «іспити». Заліки проводять на спеціальностях економічного факультету, а на технологічних спеціальностях формою атестації знань є іспит.

Вивчення дисциплін завершується виконанням та захистом дипломних проектів і робіт. У кожному дипломному проекті (роботі) дипломник, магістр представляє свої знання перед ДЕК у вигляді прийнятих заходів, рішень, технологічних та інженерних розрахунків, у відповідному розділі, що носить назву «Охорона праці». На даний час не дивлячись на закони, нормативні акти дипломне проектування залишилося тільки на інженерно-технічному факультеті.

Лабораторно-практичні заняття з дисциплін ОП проводять в обладнаних лабораторіях та кабінеті з ОП.

Вивчення дисциплін «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» проводять за типовими навчальними планами, типовими програмами, на основі яких викладачами кафедри розроблено робочі програми для кожної спеціальності, форми навчання за класичною та системою підготовки фахівців.

Наприклад, характерними особливостями навчання на спеціальностях є:

1. На інженерно-технічному факультеті передбачено основні вимоги безпеки до конструкції технологічного обладнання ремонтних майстерень, пунктів технічного обслуговування, машинних дворів, механізованих токів, цехів переробки сільськогосподарської продукції. Організація робочих місць, захисних і сигнальних пристроїв. Технічні засоби безпеки, їх види, особливості конструкції і контроль за їх станом (захисні огороження, гальма, запобіжні, блокувальні та сигнальні пристрої). Загальні вимоги безпеки до посудин, що працюють під тиском. Вимоги до арматури, запобіжних пристроїв, контрольно-вимірювальних пристроїв.

Безпека експлуатації котельних та компресорних установок. Безпечна експлуатація технічних засобів для підймання та переміщення вантажів. Вантажопідіймальні крани, ліфти, електро- та автовантажувачі. Безпечна експлуатація автомобільного транспорту та транспортних засобів на базі тракторів. Безпечна експлуатація кормороздавачів, електрокар тощо.

2. На факультеті ветеринарної медицини та технологій у тваринництві є вивчення заходів з безпеки праці під час приготування та роздавання кормів, під час прибирання гною, правила безпечного поводження з тваринами, вимоги безпеки щодо транспортування, перегону, випасання тварин, під час утримання великої рогатої худоби, вимоги безпеки під час доїння корів і первинної обробки молока, вимоги до розміщення пунктів штучного осіменіння, безпека праці під час осіменіння тварин, вимоги безпеки під час утримання свиней, під час догляду за свиноматками і кнурами. Заходи з безпеки праці під час утримання та використання коней, утримання овець. Вимоги безпеки праці щодо організації виконання технологічних операцій утримання птиці, інкубації яєць. Безпека праці під час утримання бджіл. Вимоги до персоналу, засобів індивідуального захисту, порядок їх використання, особливості поведінки бджіл, дія бджолоїної отрути на організм людини, перша допомога потерпілому.

3. На факультеті агротехнологій і природокористування є забезпечення заходів безпечного поводження з отрутохімікатами та мінеральними добривами, безпека праці під час протруєння насіння зернових культур та їх висіву, особливості внесення мінеральних добрив (аміачної води під технічні культури), заходи з ОП під час проведення механізованих робіт, підготовки ґрунту під час збирання, виконання операцій з міжрядного обробітку, заходи безпеки під час збирання зернових культур, заготівлі сінажу, сіна, силосу та збирання пізніх технічних культур. Заходи з ОП під час очистки зерна та доведення його до нормальних умов.

4. На економічному факультеті це вивчення економічних показників від наявного травматизму та захворювань в Україні, фінансування заходів з ОП, накладання штрафних санкцій на роботодавців, керівників структурних підрозділів, працівників підприємств. Відшкодування шкоди працівникам, які отримали ушкодження внаслідок травми, профзахворювання (оплата листків тимчасової втрати працездатності, одноразова допомога, виплати по втраті годувальника, пенсійне забезпечення через травми, виплати на поховання та витрати на ритуальні послуги, витрати на профорієнтацію, забезпечення потерпілих протезуванням, а також засобами пересування).

Науково-бібліотечний фонд забезпечує вивчення дисциплін достатньою кількістю підручників, посібників, практикумів. У читальних залах, які обладнано комп'ютерами, встановлено пошукову систему «Нормативно-довідкові матеріали з ОП», яку використовують під час вивчення ОП.

Працівники кафедри напрацювали та видали навчально-методичний посібник із дисциплін «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі», методичні вказівки до кожного лабораторно-практичного заняття, які є в необхідній кількості як на кафедрі, так і в читальних залах бібліотеки.

Таблиця 4

**Перелік виданих посібників, практикумів викладачами кафедри
з циклу дисциплін ОП**

1. Збірник документів інженера з охорони праці (довідник), вид. 6	2005	м. Кам'янець-Подільський, видавництво «Абетка»	126 с
2. Тести з курсу «Основи охорони праці»	2001	м. Кам'янець-Подільський	34 с
3. Практикум з дисциплін: «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі». (Гриф Мінагрополітики)	2006	м. Кам'янець-Подільський «ПП Зволейко»	23 др. арк.
4. Охорона праці в тваринництві: Довідник	2007	м. Кам'янець-Подільський «ПП Зволейко»	11,2 др. арк.
5. Охорона праці в рослинництві: Довідник	2007	м. Кам'янець-Подільський «ПП Зволейко»	10,3 др. арк.
6. Практикум з дисципліни «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі»: Навчальний посібник.	2016	м. Кам'янець Подільський: ТОВ«Друк - Сервіс»	16,8 др. арк

Вивчення дисциплін з ОП були, і залишаються актуальними в системі вищої освіти.

Висновки. Підготовка студентів вищих навчальних закладів усіх напрямів освіти щодо соціально-виробничої діяльності, організації ОП, соціально-виробничої діяльності, організація ОП, організаційно-правового забезпечення, належних культурно-побутових, соціально-гігієнічних та безпечних умов праці, здорового способу життя та нормального психологічного клімату в трудовому колективі має здійснюватися під час вивчення дисципліни «Охорона праці» [3].

Список використаних джерел

1. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань ОП, затверджене наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. №15 і зареєстроване в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 р. за №231/10511. [Електронний ресурс] / Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>.

2. Наказ міністерства освіти України 21.10.2010 №969/922/216 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 9 листопада 2010 р. за №1057/18352 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України». [Електронний ресурс] / Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1057-10>.

3. Ткачук, К.Н. Основи охорони праці: Підручник. [Текст]/ К.Н. Ткачук, М.О. Халімовський та ін. – К.: Основа, 2006 – 448 с.

4. Статистичні дані виробничого травматизму, динаміка за 12 місяців 2016 року за галузями. Державна служба з питань праці. [Електронний ресурс] / Режим доступу: dsp.gov.ua/статистичні-дані-виробничого-травма-2/.

5. Закон України про вищу освіту. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. [Електронний ресурс] / Режим доступу:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

References

1. *Typove polozhennya pro porядok provedennya navchannya i perevirky znan` z pytan` OP, zatverdzhene nakazom Derzhnaglyad oxoron praci vid 26.01.2005 r. №15 i zareyestrovane v Ministerstviyustyciy Ukrainy 15.02.2005 r. za №231/10511* [Model provisions on the training and testing of the OP, approved by order Gosnadzorohrantruda]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>.

2. *Nakaz ministerstva osvity Ukrainy 21.10.2010 №969/922/216 Zareyestrovano v Ministerstvi yustyciyi Ukrainy 9 lystopada 2010 r. za №1057/18352 «Pro organizaciyu ta vdoskonalennya navchannya z pytan` oxoronypraci, bezpeky zhyttyediyal`nosti ta cyvil`nogo захystu u vyshhyyx navchal`nyxzakladax Ukrainy»* [Order of the Ministry of Education of Ukraine 21.10.2010 №969 / 922/216 Registered in the Ministry of Justice of Ukraine on November 9, 2010 at №1057 / 18352 "On the organization and improvement of training on safety, life safety and protection in higher educational institutions of Ukraine" .]: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1057-10>.

3. Tkachuk K.N. (2016) *Xalimovs`kyj, M.O. tain (2006). Osnovyoxoronypraci* [Fundamentals of labor: Textbook.]. Kyiv, Ukrayina: Osнова [in Ukrainian].

4. *Statystychn idani vyrobnychogo travmatyzmu, dynamikaza 12 misyacyiv 2016 rokuagaluzyamy. Derzhavna sluzhba z pytan` praci* [Statistical data injuries, dynamics for 12 months in 2016 by industry. The State Service for Labour.]: dsp.gov.ua/статистичні-дані-виробничого-травма-2/.

5. *Zakon Ukrainy pro vyshhu osvitu. VidomostiVerxovnoyiRady* [Law of Ukraine on higher education. Supreme Council (BD)] (VVR), 2014: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.